

GRUP DE TREBALL SOBRE LA GESTIÓ DEL CASTELLÀ EN EL MARC D'UNA CATALUNYA INDEPENDENT

Raons de ser d'un full de ruta per a la gestió de les llengües en la Catalunya independent

- 1.** En el marc polític d'un Estat català, la gestió de les llengües que es parlen a Catalunya passarà a ser competència del seu Govern. Davant aquesta perspectiva, cal plantejar-se quin model de política lingüística vol aplicar l'Administració del nou Estat i com es concretarà, i quin tracte i atenció han de rebre cadascuna de les llengües amb presència social duradora en el territori.
- 2.** Al parer del nostre grup de treball, en el camí cap a la plena sobirania de Catalunya, és primordial que s'estableixi un debat on la ciutadania, les entitats civils, el món polític i aquells especialistes que poden oferir orientacions viables, es plantegin quines són les seves prioritats pel que fa a garanties i drets atorgats a cadascuna de les llengües amb comunitats estables a Catalunya, i quin model respon de manera viable a aquestes prioritats, considerant i combinant diverses propostes de PL d'ampli abast (és a dir, per a diverses llengües i amb orientació tant interior com exterior).
- 3.** Pel que fa a la llengua castellana (juntament amb el català, la principal llengua d'identitat i ús social), el nostre grup de treball, format per tres professionals i especialistes amb una trajectòria individual i també compartida en l'estudi de les ideologies i les polítiques del castellà a Espanya i a Amèrica Llatina, vol posar a disposició del país els seus coneixements, anàlisis crítiques i reflexions sobre la manera com s'ha representat, instrumentalitzat i gestionat la llengua castellana fins ara principalment en i des d'Espanya, i comunicar a la societat les propostes de conceptualització i gestió d'aquesta llengua que considerem més adequades i beneficioses per a tots els ciutadans d'una Catalunya que gaudeixi de plenes atribucions polítiques.
- 4.** A fi i efecte d'eixamplar la nostra proposta, properament ens constituïrem en associació on hi tindran cabuda aportacions d'especialistes catalans i d'arreu del món que comparteixen els nostres objectius i el tarannà de les nostres propostes, i en farem una comunicació pública i conjunta.

Principis, advertiments i propostes de gestió (particularment adreçades al castellà)

Principis

1. Partim de la base que el poble de Catalunya, independentment de la seva llengua d'origen, d'identitat o d'ús preferent, té una demostrada voluntat de manteniment i desenvolupament del que el seu marc estatutari ha considerat fins ara com a llengües pròpies (català i aranès-occità), i, en aquest sentit, que cap de les propostes que puguin sorgir del nostre grup (més endavant, associació) no ha d'atemptar de cap manera contra aquesta voluntat.

2. Considerem, a més, que un marc de plena sobirania pot esdevenir una oportunitat única per garantir un futur de plena vitalitat a l'aranès i el català, donada la situació d'amenaça o desavantatge que ambdues llengües pateixen en altres territoris polítics. En aquest sentit, encoratgem a la ciutadania catalana i als seus representants polítics a donar prioritat absoluta a aquest objectiu en els drets, deures i garanties que s'atorguin als parlants de cada llengua.

3. Partim del principi d'equitat de les llengües, segons el qual cap llengua és, per les seves qualitats intrínseques, superior a l'altra, i totes tenen, en circumstàncies idònies, el mateix potencial de desenvolupament.

4. Partim igualment de la convicció que, en el nostre model de societat occidental i democràtica, cal intervenir políticament per tal d'organitzar un entorn de diversitat lingüística i que, donada la situació de desavantatge del català i l'aranès i el desig de protegir-los i promoure'ls com a patrimoni propi, aquesta intervenció pot implicar certs graus de renúncia a determinats drets lingüístics per part de diversos sectors de la ciutadania; particularment per part dels parlants de les llengües arribades de fora de Catalunya, com a conseqüència d'un important flux immigratori, i establertes en el país en divers grau d'extensió pel manteniment de la transmissió intergeneracional o també per una política d'imposició anterior al procés de secessió, que, d'altra banda, tenen plenament garantida la seva supervivència al món. Seria, per exemple, el cas de la comunitat castellanoparlant (que, val a dir, habitualment té també el català com a llengua segona). Entenem, però, que les renúncies que se'n facin han de ser conseqüència d'una decisió presa conscientment, després d'un procés de debat i reflexió, i ha d'estar guiada per la generositat i l'adhesió a la voluntat de mantenir el patrimoni

lingüístic més fràgil i més clarament identificador de Catalunya: el català i l'aranès.

5. Som partidaris, doncs, d'un model de gestió de les llengües jerarquitzat, on no es produeixi competència entre comunitats lingüístiques per ocupar els mateixos espais. Altrament, hi ha una elevada probabilitat de litigi i conflicte, i l'experiència demostra que, en situacions de conflicte, la llengua que té al darrere un fort mercat lingüístic (extensió demogràfica, valor sociocultural i valor econòmic) és la que desplaça l'altra. Així doncs, seria un error col·locar en igualtat de condicions dues llengües amb mercats internacionals tan dispars i capacitat de competència tan desigual com el català, l'aranès i el castellà. El nostre desig és cercar una convivència harmònica i mútuament enriquidora entre les diverses llengües amb presència a l'Estat català que defugui aquestes situacions de conflicte i amenaça.

6. Partint del principi que el mutu coneixement afavoreix actituds de respecte, som partidaris d'un model de gestió de les llengües que promogui el plurilingüisme i una consciència de la realitat cultural i lingüísticament diversa i dinàmica que ens envolta.

7. No obstant, considerem que per garantir una convivència de certa harmonia entre les diverses comunitats lingüístiques no n'hi ha prou d'atribuir espais i estatus legals diferenciats a cadascuna ni de promoure el mutu coneixement. Cal anar més enllà i desactivar les ideologies, estratègies i discursos habitualment lligats a les llengües expansives (com ara el castellà), que, al llarg del temps, han promogut polítiques de submissió, minorització o fins i tot d'anihilació de les llengües, cultures i identitats dels seus territoris d'expansió (en el cas de Catalunya, de les seves llengües pròpies). Pel que fa a la llengua castellana, la seva història de convivència amb el català i l'aranès ens demostra que, tant des de les posicions del nacionalisme espanyol com des de les del panhispanisme (versió post-imperial del nacionalisme espanyol), el castellà s'ha conceptualitzat i es conceptualitza com una llengua intrínsecament superior i més idònia que cap altra per convertir-se bé en la llengua única de l'Estat espanyol, bé (si tal fita no s'ha pogut assolir) en la llengua hegemònica («comuna») tant a Espanya com als antics territoris d'ultramar de l'antiga Monarquia Hispànica. Prenent com a referència el recorregut de les nacions americanes independents, cal prendre consciència que cap independència posarà els catalans (parlin la llengua que parlin) a recer d'aquesta tradicional conceptualització i instrumentalització supremacista, hegemònica i uniformadora del castellà, ni de les seves ofensives, amb prou capacitat per traspasar fronteres, com s'ha fet palès a l'Amèrica Llatina en el període post-colonial. I en aquest punt val la pena fer un petit apunt històric, del qual es podem extreure diverses lliçons útils.

Si bé a Catalunya és prou conegut el contingut ideològic i les estratègies desenvolupades pel nacionalisme espanyol per tal de garantir l'hegemonia del castellà, no ho és tant la seva versió internacional: el panhispanisme. El panhispanisme (o hispanoamericanisme en la seva versió més suau) no és més que el moviment i la ideologia pan-nacionalistes que sorgiren a Espanya entre mitjans i finals del segle XIX, amb l'objecte de, en un primer moment, restablir les relacions diplomàtiques i comercials entre Espanya i les seves antigues colònies americanes i, progressivament, de recuperar l'ascendent de l'antiga metròpoli sobre les noves nacions americanes, estatus que permetria a Espanya millorar les seves posicions en l'ordre mundial. Aquesta ideologia instrumentalitzà la «llengua espanyola» i el concepte d'*hispanitat* com a símbols centrals d'una pretesa comunitat espiritual transatlàntica que (segons es postulava) establia vincles permanents entre els seus parlants espanyols i americans. L'assumpció per part de les elits criolles llatinoamericanes d'aquest imaginari i de les seves realitzacions havia de permetre oferir al món la imatge d'un bloc unitari amb un fort ascendent del país matriu (la Mare Pàtria, Espanya). Internament, dins de la pròpia Espanya, el panhispanisme va reforçar les idees supremacistes lligades al castellà i el desig d'uniformar el país.

En l'aspecte polític-lingüístic, una de les campanyes més precoces del moviment panhispanista va ser la creació d'una xarxa d'acadèmies llatinoamericanes majoritàriament subordinades a la Real Academia Española. Mitjançant aquesta estructura jeràrquica, la RAE (un organisme oficialitat l'any 1714, que des d'aleshores ha tingut un paper fonamental en les polítiques assimilacionistes i castellanitzadores de l'Estat espanyol), va mantenir en les seves mans la capacitat efectiva de desenvolupar el model oficial de llengua castellana/espanyola arreu del món, marginant-ne tradicionalment la majoria de variants lingüístiques espanyoles i totes les americanes.

Modernament, el moviment panhispanista ha sofert una revifalla i una reconceptualització pensada per afavorir la trans-nacionalització de grans empreses espanyoles (i catalanes!) en Amèrica Llatina i per fer efectiu un bloc polític-cultural similar a la Commonwealth: la Comunidad Iberoamericana de Naciones, en competència amb altres integracions regionals (de diferent caire) desenvolupades en el si de l'Amèrica Llatina luso i hispanoparlant (ALBA, Mercosur, Unasur...), que ahora donés a Espanya un paper clau de pont entre la Unió Europea i Amèrica Llatina. Per aplanar l'arribada i acceptació en terres americanes d'aquestes forces econòmiques (que, en la pròpia Espanya, han rebut sovint el nom de «nova flota imperial») i revestir de bones intencions la política exterior espanyola per a Llatinoamèrica es va mobilitzar la Real Academia Española, l'única estructura política d'abast hispanoamericà que ha resistit el pas del temps i que ha mantingut vives les representacions del principal element simbòlic de l'imaginari panhispanic: la llengua castellana.

Des d'inicis dels anys noranta, i independentment del color del partit en el Govern, la política lingüística i cultural espanyola per al castellà (la interior i l'exterior) és una política d'Estat, estretament lligada a les polítiques exteriors europea i americana, i al comerç i la imatge exterior d'Espanya (productes vinculats a la llengua, i creació d'una imatge-país, la Marca Espanya, també fonamentada en la llengua espanyola, que opaca altres realitats nacionals, lingüístiques i culturals de l'Estat). Prova d'això la tenim, per exemple, en el paper promotor del Manifiesto por la Lengua Común que molts acadèmics de l'Espanyola van tenir; o en la constitució, l'any 1993, de la Fundación pro RAE, destinada a millorar l'estat financer de la RAE i a potenciar-la com a pal de paller mundial de la planificació del castellà. El president honorari d'aquesta fundació és el rei, i el president oficial, el president del Banc d'Espanya; com a benefactors corporatius (que hi fan aportacions molt considerables, a més de finançar cada obra acadèmica) té totes les empreses espanyoles globalitzades, i per mitjà d'aquesta entitat rep una quantitat anual fixe de cada comunitat autònoma espanyola, a més de les diverses partides que ja se li destinen en els pressupostos generals de l'Estat (les úniques quantitats fetes públiques). Folgadamente finançada i amb tot el suport del poder polític i econòmic espanyols, en els darrers 20 anys la RAE ha desenvolupat una estratègia diplomàtica al servei dels interessos d'Espanya a l'Amèrica Llatina: ha anat modificant el seu discurs sobre la varietat de la llengua, ha reformat les relacions amb les acadèmies americanes, que tenen en teoria més capacitat de decisió en l'elaboració de la norma (el que no tenen és mitjans materials per fer-ho) i, des del 2004, ha iniciat una renovació normativa coneguda com a «nova política lingüística panhispànica» i concretada en un seguit d'obra nova que du aquest qualificatiu en el títol i ve signada conjuntament per la RAE i l'Asociación de Academias de la Lengua Española (on també és la RAE, que acaba així signant les obres dos cops). En teoria, aquesta nova obra (que pretesament accepta els elements propis de les parles cultes americanes), juntament amb els recursos tecnològics que ha desenvolupat la RAE, ha de facilitar el treball amb la llengua castellana en tot el seu territori de parla, i el comerç en tots els seus mercats. En la pràctica, res de tot això és cert, i els anàlisis de l'estàndard que hem realitzat tant nosaltres com altres especialistes mostren que ni tots els parlants de castellà (ni tan sols els més instruïts) es poden trobar representats en aquest estàndard, ni, pels múltiples defectes de la norma i dels recursos acadèmics, es pot treballar com cal en els diversos contextos escrits i formals de la llengua.

Per altra banda, els fets han demostrat que no n'hi ha prou tampoc de promoure una certa imatge de més equitat i pluralitat en el pla polític-lingüístic per garantir les posicions de les empreses espanyoles en Amèrica Llatina ni la materialització d'una Comunitat Iberoamericana de Naciones promoguda sobretot des d'Espanya. Si aquesta entitat i les pràctiques empresarials espanyoles a l'Amèrica Llatina es perceben o són interpretables en clau d'hegemonisme i espoliació, l'hostilitat i

el rebuig quedaran garantits i es concretaran en accions de recuperació dels propis recursos econòmics, com està passant.

Advertiments i propostes de gestió del castellà

1. Atès tot el que fins aquí hem exposat:

- Creiem que cal blindar legalment les llengües pròpies, i mantenir l'alerta davant les possibles andanades de l'espanyolisme (amb presència a Catalunya), que de nou instrumentalitzarà la llengua castellana i la seva comunitat de parlants en perjudici de les llengües pròpies de Catalunya, que sempre són les que tenen més a perdre.
- Recomanem al Govern d'una Catalunya sobirana i a la societat catalana que restin amatents a tot intent d'Espanya d'ingerència en la gestió interior catalana (no només de les llengües), des d'una ideologia pan-nacionalista espanyola com la que hem descrit, que trobarà en l'unionisme català un agent efectiu.
- Considerem que a la Catalunya sobirana li convé establir relacions diplomàtiques i d'intercanvi amb Amèrica Llatina en clau ben diferent a com s'ha fet fins ara des d'una òptica espanyola, la qual cosa implica també fer atenció i donar valor a les seves diverses llengües, i, pel que fa al castellà, també a les seves identitats lingüístiques diferenciades.
- Donat el fet que, d'entre les llengües vingudes de fora del territori català, la llengua castellana és la que té més ampli ús social, un historial més llarg de relació amb el català i l'aranès, més arrelament en l'estima dels ciutadans, i una evident utilitat en les relacions exteriors amb Amèrica Llatina i en el desenvolupament de certs sectors econòmics, creiem que és necessari que se'n promogui un encaix conseqüent en la gestió lingüística de la Catalunya independent; encaix que no implica en absolut donar un estatus de cooficialitat al castellà i que ha de tenir com a premissa no esdevenir mai una amenaça per a la vitalitat i el desenvolupament del català ni l'aranès.

2. En aquest sentit, proposem:

- Que el Govern de la Catalunya sobirana no accepti mai com a autoritat lingüística per al castellà una entitat forana i històricament hostil al català i l'aranès com la Real Academia Española.
- Que el castellà tingui una presència destacada en l'ensenyament públic, des del cicle inicial, oferint, però, a l'alumne una visió molt eixamplada de la seva diversitat.
- Que des de l'Administració i l'escola, es promogui l'acceptació entre la població de la idea que el castellà és, avui dia, un fet americà, atès que el 90 % dels castellanoparlants pertanyen a aquest continent econòmicament emergent, i es faci entendre que la gran diversitat d'aquesta llengua i la

seva multiplicitat d'identitats, usos i mercats requereix:

- transmetre, en el seu ensenyament públic, el seu grau de diversitat,
- i, assumint la tendència a una regulació pluricèntrica del castellà (de moment, no oficial però sí de facto), integrar en els diversos graus de l'ensenyament públic i encara més en les capacitacions professionals el coneixement progressiu dels diversos registres d'aquesta llengua i dels estàndards (internacional [que no és pas l'acadèmic] i regionals) d'ús més freqüent.
- Que, des de l'Administració, es promogui l'estudi de l'evolució del castellà en territori català (ara desenvolupat fonamentalment per especialistes catalans i alemanys), i el cultiu i coneixement de les seves formes privatives, per tal d'enriquir la llengua amb aportacions pròpies.
- Que, en el benentès que Catalunya haurà d'emprar el castellà (en tot el seu abast) en l'ensenyament, les comunicacions, les indústries culturals, les relacions internacionals i el comerç, l'Administració catalana recolzi la contribució de la nostra comunitat d'especialistes en el desenvolupament d'equipaments lingüístics per al castellà, fomentant la col·laboració amb altres comunitats d'especialistes i entitats de diversos països dedicats a l'estudi, la descripció i la planificació del castellà, sempre que aquesta col·laboració es faci en condicions d'equitat en la participació i presa de decisions.
- Que, des de l'Administració, i en col·laboració amb entitats d'I+R+D, es fomenti el desenvolupament propi de tecnologies de la llengua i recursos per al castellà.

Desitgem fermament que aquestes propostes contribueixin a crear les condicions perquè en la Catalunya independent es pugui entendre, viure i emprar el castellà des d'una conceptualització completament renovada i des de la desactivació de les polítiques ofensives que fins ara han caracteritzat la seva gestió. I estem convençuts que aquest plantejaments s'adiran molt més al tarannà de la majoria dels catalans (independentment de la seva llengua d'origen o ús principal) que no pas els que tradicionalment ens han vingut imposats i se'ns ha inoculat des de l'espanyolisme.

Montserrat Alberte Montserrat, filòloga, lexicògrafa, i codirectora i coautora de l'obra *El dardo en la Academia* (Melusina, 2011, 2 vols.), el tractat més actualitzat i extens sobre les polítiques, ideologies, economies i geoestratègies entorn la llengua castellana.

Juan Carlos Moreno Cabrera, catedràtic de Lingüística General en la Universitat Autònoma de Madrid i autor, entre moltes altres obres de *La dignidad e igualdad de las lenguas* (Alianza, 2000); *De Babel a Pentecostés: manifiesto plurilingüista* (Horsori, 2006); *El nacionalismo lingüístico [español]. Una ideología destructiva* (Península, 2008), y *El dardo en la*

Academia (Melusina, 2011, 2 vols.).

Silvia Senz Bueno, filòloga, professora d'edició, i codirectora i coautora de *El dardo en la Academia* (Melusina, 2011, 2 vols.).